

Олег Ільницький,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного
та фінансового права
Львівського національного університету
імені Івана Франка
ORCID: 0000-0001-7343-8810

Іван Бойченко,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри менеджменту освіти та права
Державного закладу вищої освіти
«Університет менеджменту освіти»
Національної академії педагогічних наук України
ORCID: 0000-0003-1826-3995

DOI 10.32782/2306-9082/2024-53-3

УДК 342.7/.9

Нормативно-правове обмеження свободи пересування та вільного вибору місця проживання в умовах воєнного стану в Україні

Початок широкомасштабної військової агресії російської федерації за підтримки білорусі зумовили перебудову системи публічного управління відповідно до вимог нових викликів забезпечення захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки як найважливіших функцій держави та справи всього Українського народу згідно з ч. 1 ст. 17 Конституції України.

Водночас, домінування публічного інтересу вплинуло на спосіб

реалізації державою прав, свобод та інтересів осіб приватного права, що визначається потребою мобілізації оборонних людських та матеріальних ресурсів для забезпечення захисту державності.

Фактично, впровадження вказаних заходів розпочалося з перших днів воєнних дій та активного наступу окупаційних військ з метою підвищення рівня формування оборонних ресурсів, виявлення і знешкодження внутрішніх небезпек, а також стримування просування ворожих військ ззовні.

В тому числі, оперативними заходами стало обмеження свободи пересування та руху транспортних засобів як щодо перетинання державного кордону.

В новітній історії людство вперше стикнулося з загрозою міжнародному транснаціональному правопорядку такого рівня, а тому вказані виклики стали непередбаченим випробуванням, що не дозволяє проводити ґрунтовні теоретичні дослідження. Водночас, практика застосування відповідних заходів з позиції оцінки необхідності максимального додержання і захисту прав, свобод та інтересів особи у відносинах з державою є важливим джерелом формування практично значимих висновків та рекомендацій. Так, наприклад, висновки у вказаній статті стали наслідком проведеного аналітичного дослідження щодо проблем регулювання забезпечення свободи пересування та вільного вибору місця проживання [1], а також власної адвокатської практики авторів щодо оскарження рішень уповноважених органів охорони державного кордону про відмову у перетині в умовах правового режиму воєнного стану.

Цілями цього наукового дослідження є формування науково обґрунтованих та практично значимих рекомендацій щодо удосконалення нормативно-правового регулювання забезпечення свободи пересування та вільного вибору місця проживання громадянам України в умовах правового режиму воєнного стану, які б враховували забезпечення балансу публічного правопорядку, зумовленого виконанням функцій держави в умовах воєнної загрози суверенітету та національній безпеці, а також приватних прав, свобод та інтересів особи, зумовлених її соціально-правовим статусом.

Статтею 33 Конституції України закріплено, що кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода

пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом. Громадянин України не може бути позбавлений права в будь-який час повернутися в Україну.

Аналогічну свободу закріплено у складі загального правового статусу особи відповідно до ст. 13 Загальної декларації прав людини та ст. 12 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права.

За ст. 2 Протоколу № 4 до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, за якою кожен є вільним залишати будь-яку країну, включно і свою власну. На здійснення цих прав не встановлюються жодні обмеження, крім тих, що передбачені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної чи громадської безпеки, для охорони здоров'я або моралі чи з метою захисту прав і свобод інших осіб.

Вільне пересування і вибір місця проживання є гарантією свободи особи, умовами її професійного та духовного розвитку. У Рішенні від 01.06.2016 р. № 2-рп/2016 Конституційний Суд України наголосив, що «серед фундаментальних цінностей дієвої конституційної демократії є свобода, наявність якої у особи є однією з передумов її розвитку та соціалізації. Право на свободу є невід'ємним та невідчужуваним конституційним правом людини і передбачає можливість вибору своєї поведінки з метою вільного та всебічного розвитку, самостійно діяти відповідно до власних рішень і задумів, визначати пріоритети, робити все, що не заборонено законом, безперешкодно і на власний розсуд пересуватися по території держави, обирати місце проживання тощо» (абз. 2 підп. 2.3 п. 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 20.12.2019 р. № 12-р/2019).

Законом України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання» громадянам України, а також іноземцям та особам без громадянства, які на законних підставах перебувають в Україні, гарантуються свобода пересування та вільний вибір місця проживання на її території, за винятком обмежень, які встановлені цим Законом (ст. 2). Водночас, Законом України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» визначено, що громадянин України має право виїхати з України, крім випадків, передбачених цим Законом, та в'їхати в Україну (ч. 1 ст. 1); перетинання громадянами України державного кордону України здійснюється в пунктах пропуску через державний кордон України після пред'явлення одного з документів, зазначених у статті 2 цього Закону; Правила перетинання державного кордону України громадянами України встановлюються Кабінетом Міністрів України відповідно до цього Закону та інших законів України (на сьогодні такий Порядок затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 27.01.1995 р. № 57 з наступними змінами і доповненнями на момент існування спірних правовідносин (надалі – Порядок)) (ст. 3).

Згідно з ч.ч. 2, 4 ст. 6 вказаного Закону громадянинові України, який має паспорт, у випадках, передбачених п.п. 1–9 ч. 1 цієї ж статті, може бути тимчасово відмовлено у виїзді за кордон або у вказаних випадках паспорт може бути тимчасово затримано чи вилучено. Фактично, цей перелік є конкретизований, вичерпний, що відповідає нормативно-правовим зобов'язанням України в контексті забезпечення відповідних свобод особам, що перебувають під її юрисдикцією.

У зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України, Указом Президента України № 64/2022 від 24.02.2022 р. «Про введення

воєнного стану в Україні» було введено воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 діб. Цей Указ, на виконання вимог Конституції України, було затверджено Законом України від 24.02.2022 р. № 2102-ІХ. П. 3 вказаного Указу було передбачено у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені ч. 1 ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану».

Серед іншого, п. 6 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» передбачає, що в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан, військово командування разом із військовими адміністраціями (уразі їх утворення) можуть самостійно або із залученням органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування запроваджувати та здійснювати в межах тимчасових обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, передбачених указом Президента України про введення воєнного стану, встановлювати у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, особливий режим в'їзду і виїзду, обмежувати свободу пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також рух транспортних засобів.

В подальшому воєнний стан неодноразово продовжувався і продовжує діяти станом на момент написання цієї статті.

Ст. ст. 12, 13 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір проживання» визначає допустимість обмеження свободи пересування та вільного вибору місця проживання відповідно до закону на територіях, щодо яких введено воєнний або надзвичайний стан та на тимчасово окупованих територіях, а також щодо осіб, яких призвано на дійсну строкову службу до Збройних Сил України та інших, утворених відповідно до законів України, військових формувань та іноземців, які перебувають у складі військових іноземних підрозділів і які мають статус військового.

Натомість, Закон України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» у ст. 6 не містить серед визначених підстав обмеження права на виїзд з України умови правового режиму воєнного стану. Хоча за змістом конституційних гарантій, таке право не має абсолютного характеру, а згідно зі ст. 64 Конституції України може бути обмежене в умовах правового режиму воєнного стану.

Водночас, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина є можливим у випадках, визначених Конституцією України. Таке обмеження може встановлюватися виключно законом – актом, ухваленим Верховною Радою України як єдиним органом законодавчої влади в Україні. Встановлення такого обмеження підзаконним актом суперечить ст.ст. 1, 3, 6, 8, 19, 64 Конституції України (Рішення Конституційного Суду України від 28.08.2020 р. у справі № 1-14/2020(230/20)).

У справі «Гочев проти Болгарії» (рішення від 26.11.2009 р.) Європейський суд з прав людини сформулював загальні стандарти щодо права на свободу пересування, зазначивши, що таке обмеження має відповідати одразу трьом критеріям: по-перше, має ґрунтуватися на законі, по-друге, переслідувати одну з легітимних

цілей, передбачених у ч. 3 ст. 2 Протоколу № 4 до Конвенції, і по-третє, знаходитися в справедливому балансі між правами людини та публічним інтересом (тобто бути пропорційним меті його застосування).

Для констатації порушення права заявника на свободу пересування, гарантованого ст. 2 Протоколу № 4 до Конвенції, достатньо встановити, що застосоване до заявника обмеження свободи пересування немає правової підстави в національному законодавстві. В такому випадку, ЄСПЛ не здійснюється аналіз інших вимог так званого «трискладового тесту» (чи мало обмеження одну чи декілька легітимних цілей, передбачених у ст. 2 Протоколу № 4 Конвенції та чи не порушувало воно справедливого балансу між правами людини та публічним інтересом (тобто було необхідним у демократичному суспільстві)).

Той висновок, що цей захід не був «згідно із законом», є достатнім, аби Суд вирішив, що було порушення Конвенції. Тому немає потреби перевіряти, чи згадане втручання переслідувало «законну мету» або було «необхідним у демократичному суспільстві» (рішення у справі «М.М. проти Нідерландів» від 08.04.2003 р., заява № 39339/98, п. 46).

Це відповідає і загальним засадам конституційного ладу України, що, в тому числі, за приписами ч. 2 ст. 6 та ч. 2 ст. 19 Конституції України передбачає, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Дослідження змісту рішень про відмову у перетинанні державного кордону на виїзд з України громадянину України, уповноважені особи охорони державного кордону нормативними підставами рішення визначають Закон України «Про мобілізаційну

підготовку та мобілізацію», Закон України «Про правовий режим воєнного стану», Указ Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 року та Указ Президента України № 65/2022 «Про загальну мобілізацію» від 24.02.2022 року, а також Закон України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 р.».

По факту ж, службові особи Держприкордонслужби при прийнятті рішення щодо заборони виїзду за межі України військовозобов'язаними чоловіками у віці від 18 до 60 років керувалися та продовжують керуватися інформацією, джерелом якої є виключно: 1) в період з 24.02.2022 до 01.04.2022 – листи Адміністрації Держприкордонслужби та інформаційні повідомлення, розміщені на офіційних вебсайтах Кабінету Міністрів України, Держприкордонслужби; 2) в період з 01.04.2022 і дотепер – змінені після запровадження воєнного стану Правила перетинання державного кордону громадянами України, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 27.01.1995 № 57, які передбачають право перетинання державного кордону України військовозобов'язаними особами лише з окремих документально підтверджених підстав, листи та інформаційні повідомлення Адміністрації Держприкордонслужби. Винятки з обмежень права на виїзд за кордон передбачені насамперед Правилами № 57, але крім того – листами та інформаційними повідомленнями Адміністрації Держприкордонслужби, що розміщені на офіційних вебсайтах. При цьому існують обґрунтовані підстави вважати, що обмеження права військовозобов'язаних чоловіків на виїзд за межі України у період дії правового режиму воєнного стану запроваджено та реалізується у спосіб, що суперечить Конституції України

та законам України. Попри усталене переконання у тому, що джерелом діючого обмеження є Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», цей Указ не встановлює (не констатує) обмежень конституційних прав та свобод людини і громадянина, а лише допускає таку можливість на майбутнє, відтворюючи дослівно відповідні положення Конституції України. Також не встановлено обмеження права на виїзд за межі України ні в Указі Президента України від 24.02.2022 № 69/2022 «Про загальну мобілізацію», затвердженому Законом України від 03.03.2022 № 2105-IX «Про затвердження Указу Президента України «Про загальну мобілізацію», ні в Законі України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», ні в Законі України «Про правовий режим воєнного стану», ні в жодному іншому законі України. Помилково при цьому вважати, що органам Держприкордонслужби (або Кабінету Міністрів України, Міністерству оборони України, іншим органам військового командування) повноваження обмежувати права, передбачені ст. 33 Конституції України, делеговані (надані) на підставі Указу Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» (З аналітичного звіту НАЗК «Корупційні схеми та ризики під час виїзду з України в умовах воєнного стану») [2].

Це стало не лише рішенням негативного правового прецедентного характеру, але й мало істотні соціально-економічні та гуманітарні наслідки, які протягом тривалого часу намагаються вирішити та усунути спільними зусиллями державний апарат і правозахисна практика, з урахуванням досягнення необхідного балансу забезпечення публічних та приватних інтересів при здійсненні втручання у визначену сферу свобод особи.

Згідно із відповіддю на запит у Листі від 22.12.2022 р. № 423/ЗП-3118-3250 з 24.02.2022 р. до 01.12.2022 р. відмовлено в перетинанні державного кордону на виїзд з України 39,3 тисячам особам, а за 2023 рік кількість відмов збільшилася ще на 50 тисяч осіб. В абсолютній більшості причинами відмов було посилення на обмеження прав військовозобов'язаних осіб [3].

Тому, цілком закономірним виглядає той факт, що у першій справі, щодо якої здійснюється комунікація Європейського суду з прав людини з Урядом України з приводу оцінки спірних правовідносин (*Konichenko v. Ukraine*, заява № 57699/22 [4]), першочерговим Суд постановив з'ясувати формальні обставини додержання порядку відступу від зобов'язань України на міждержавному рівні, а також чи була заборона виїзду з України громадян чоловічої статі віком від 18 до 60 років, на яку посилалася органи Державної прикордонної служби України як на правову підставу для відмови у перетині кордону заявнику, «відповідно до закону» у розумінні Конвенції, беручи до уваги твердження заявника про те, що Указ № 64 не встановлює жодних обмежень конституційних прав громадян, а лише передбачає можливість такого обмеження у майбутньому, і що ні ДПС України, ні Уряд не мали повноважень приймати правила, що обмежують конституційні права? Чи відповідали положення, що допускають винятки з обмеження на перетин кордону, зокрема щодо осіб, які виховують дитину самостійно, вимозі «якості закону», передбаченій Конвенцією? Чи були ці положення, зокрема щодо «документальних доказів», які необхідно надати, доступними для громадськості та передбачуваними щодо їх застосування? Чи було обмеження свободи заявника «необхідним у демократичному суспільстві» і, зокрема, пропорційним в індивідуальних обставинах заявника?

Отож, навіть наявність відповідних прямих приписів, якими встановлене обмеження досліджуваних свобод, оцінка законності втручання передбачає дослідження вимог «якості закону».

Зокрема, у рішенні ЄСПЛ у справі «Свято-Михайлівська Парафія проти України» (заява № 77703/01, п. 115) зазначено, що в світлі положень Конвенції, втручання може бути виправданим, якщо воно «встановлено законом» та здійснено «згідно із законом», оскільки оскаржувані заходи повинні не тільки мати законодавче підґрунтя, а й передбачатися якісним законом, який має бути достатньо доступним та передбачуваним щодо наслідків його застосування, тобто бути сформульованим у спосіб, який дає змогу кожній особі, у разі потреби, за допомогою відповідної консультації регулювати свою поведінку (рішення у справах *Larissis and Others v. Greece*, заява № 23372/94, п. 40; *Metropolitan Church of Bessarabia*, заява № 45701/99, п. 109).

У справі «Кривіцька та Кривіцький проти України» (заява № 30856/03, п. 43) Суд наголосив на тому, що вислів «згідно із законом» не просто вимагає, щоб оскаржуваний захід мав підставу в національному законодавстві, але також звертається до якості такого закону; положення закону мають бути достатньо чіткими у своїх термінах, а також закон має передбачати засоби юридичного захисту проти свавільного застосування (рішення у справі «Власов проти Росії», заява № 78146/01, п. 125).

Вимога ясності застосовується обсягу дискреційних повноважень, якими наділені державні органи. Національне право повинне розумно ясно визначати обсяг і спосіб реалізації відповідних повноважень, покладених на державні органи, аби гарантувати особам мінімальний рівень захисту, яким вони наділені у демократичному суспільстві відповідно до принципу верховенства

права (рішення у справі «Пехович проти Польщі» від 17.04.2012 р., заява № 20071/07, п. 212).

Відповідно до цього, у Рішенні Конституційного Суду України у справі від 22.09.2005 р. № 5-рп/2005 міститься висновок, що із конституційних принципів рівності і справедливості випливає вимога визначеності, ясності і недвозначності правової норми, оскільки інше не може забезпечити її однакове застосування, не виключає необмеженості трактування у правозастосовній практиці і неминуче призводить до сваволі.

Також, важлива правова позиція щодо умов за яких допускається обмеження реалізації конституційних прав і свобод була сформульована в рішенні Конституційного Суду України від 01.06.2016 р. № 2-рп/2016. Так, в абз. 3 підп. 2.1 п. 2 мотивувальної частини цього рішення зазначається, що обмеження щодо реалізації конституційних прав і свобод не можуть бути свавільними та несправедливими, вони мають встановлюватися виключно Конституцією і законами України, переслідувати легітимну мету, бути обумовленими суспільною необхідністю досягнення цієї мети, пропорційними та обґрунтованими, у разі обмеження конституційного права або свободи законодавець зобов'язаний запровадити таке правове регулювання, яке дасть можливість оптимально досягти легітимної мети з мінімальним втручанням у реалізацію цього права або свободи і не порушувати сутнісний зміст такого права.

Найчастішими підставами визнання протиправними рішень службових осіб ДПС України про відмову у перетині державного кордону на виїзд для військовозобов'язаних чоловіків, суди першої інстанції визначали:

- наявність права на перетин державного кордону у осіб, які згідно з ст. 23 Закону України «Про

мобілізаційну підготовку та мобілізацію» не підлягав призову на військову службу під час мобілізації (якщо спірні правовідносини виникли до 01.04.2022 р.) (рішення Львівського окружного адміністративного суду від 19.09.2022 р. у справі № 380/7174/22);

- відсутність визначених у встановленому законом порядку (ст. 6 Закону України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України») підстави для тимчасового обмеження позивачу права на виїзд з України (рішення Харківського окружного адміністративного суду від 13.10.2022 р. у справі № 520/6229/22);

- невідповідність обмеження на виїзд критеріям «передбачене законом», оскільки правове регулювання спірних правовідносин тяжко назвати чітким, а також не було «необхідним в демократичному суспільстві», адже держава в особі керівника органу військового управління за місцем обліку військовозобов'язаного прийняла рішення не призвати його за мобілізацією та надала йому дозвіл на виїзд за кордон з метою навчання (рішення Львівського окружного адміністративного суду від 28.10.2022 р. у справі № 380/11537/22);

- необґрунтованість рішення про відмову за формальними ознаками – не вказано конкретних документів, які повинні були бути подані позивачем для виїзду за кордон, однак не подані; при цьому можливість підтвердження позивачем наявності права на перетин кордону України прямо залежить від чіткого визначення відповідачем конкретного та вичерпного переліку необхідних для цього документів, чого зроблено не було та інші порушення форми рішення про відмову, затвердженого наказом Адміністрації Державної прикордонної служби України від 14.12.2010 р. № 967 (рішення Львівського окружного адміністративного суду від

19.09.2022 р. у справі № 380/7174/22, рішення Харківського окружного адміністративного суду від 13.10.2022 р. у справі № 520/6229/22).

Однак, а ні апеляційна інстанція, а ні Верховний Суд з цими аргументами не погодилися, вважаючи, що спірні рішення прийнято уповноваженими органами охорони державного кордону на підставі та в межах повноважень, встановлених законом. Хоча, виходячи з вищевикладених обставин, однозначно погодитися з такими висновками у сьогоднішніх умовах щодо законності обмежень складно.

Таким чином, дослідження реалізації нормативно-правового регулювання спірних правовідносин за опублікованою судовою практикою свідчить, що його стан є очевидно незадовільний, зважаючи на істотність втручання у сферу конституційних прав та свобод особи. Наявність легальної мети запроваджених заходів, першочергово вимагає внесення змін у чинні закони щодо визначення відповідних обмежень для виїзду закордон військовозобов'язаних осіб з урахуванням пропорційності

(наприклад, обмеження у виїзді осіб, які звільнені від мобілізації (ч. 2 ст. 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію») видається не достатньо обґрунтованим). На противагу слід назвати ч. 2 ст. 1 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 р., якою чітко визначено, що на період дії воєнного стану вводяться обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина передбачених статтями 43, 44 Конституції України. А тому, окрім політичної кон'юнктури, складно виправдовувати логіку українського урядового управління щодо «замовчування» питань нормативного обмеження решти конституційних прав, в тому числі, закріплених ст. 33 Конституції України.

На підзаконному рівні слід встановити процедурні норми застосування обмежень та чітко визначити документальне підтвердження відповідного статусу або ж порядок надання окремих дозволів (в тому числі, із використанням діджиталізованих сервісів та додатків).

Список використаних джерел

1. Свобода вибору місця проживання та пересування в умовах правового режиму воєнного стану : аналітичний звіт (коаліція громадських організацій – Українська Гельсінська спілка з прав людини, за підтримки чеської організації People in Need Ukraine, у рамках ініціативи SOS Ukraine) – 45 стор. <https://www.helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2023/03/Svoboda-vyboru-mistsia-prozhyvannia-ta-peresuvannia-v-umovakh-pravovoho-rezhymu-voiennoho-stanu.pdf>

2. Офіційний сайт Національного агентства з питань запобігання корупції України. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/10/Koruptsiy-ni-shemy-ta-ryzyku-pid-chas-vyi-zdu-z-Ukrai-ny-v-umovah.pdf> (дата звернення: 12.01.2023 р.)

3. Прикордонники у 2023 році відмовили у перетині кордону на виїзд з України 50 тисячам осіб. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3815213-prikordonniki-torik-vidmovili-u-viizdi-z-ukraini-50-tisacam-gromadanam.html> (дата звернення 24.03.2023 р.)

4. Офіційний сайт Європейського Суду з прав людини. URL: hudoc.echr.coe.int/?i=001-229070 (дата звернення: 13.01.2024 р.)

Гльницький О. В., Бойченко І. В. Нормативно-правове обмеження свободи пересування та вільного вибору місця проживання в умовах воєнного стану в Україні

Стаття присвячена дослідженню нормативно-правового регулювання забезпечення свободи пересування та вільного вибору місця проживання громадянам України (першочергово – категорій військовозобов'язаних) в умовах правового режиму воєнного стану, а також його реалізації. Це рішення має негативний правовий прецедентний

характер, але й мало істотні соціально-економічні та гуманітарні наслідки, які протягом тривалого часу намагаються вирішити та усунути спільними зусиллями державний апарат і правозахисна практика, з урахуванням досягнення необхідного балансу забезпечення публічних та приватних інтересів при здійсненні втручання у визначену сферу свобод особи, зумовлених суперечністю виконанням функцій держави в умовах воєнної загрози суверенітету та національній безпеці, а також приватних прав, свобод та інтересів особи, зумовлених її соціально-правовим статусом. Правова визначеність є першочерговою вимогою легітимності обмежень конституційних прав, поруч із легітимною метою та пропорційністю за Конституцією України, Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод на підставі юрисдикційної практики їхнього застосування. Правова визначеність, як першочергова вимога, у міжнародній та українській судовій практиці розкривається через виняткову законодавчу основу встановлення обмежень, а також тлумачення вимог «якості» нормативно-правового регулювання. Аналіз вказаних ознак дозволив прийти до висновку про незадовільний стан вирішення цього питання: відсутні прямі та чіткі приписи закону щодо запроваджених обмежень конституційних свобод, застосовуються неофіційні роз'яснення щодо критеріїв заборон, які періодично змінюються, існує широка свавільна дискреція органів, уповноважених здійснювати охорону державного кордону при прийнятті рішень. Це вимагає чітке та однозначне закріплення відповідних заходів на рівні закону як акту вищої юридичної сили, а також визначення підзаконними нормативно-правовими актами процедурних норм застосування обмежень та чіткого документального підтвердження відповідного статусу або ж порядок надання окремих дозволів (в тому числі, із використанням діджиталізованих сервісів та додатків).

Ключові слова: конституційні права, свободи та інтереси, обмеження прав, судовий захист, адміністративне судочинство, суб'єкт владних повноважень.

Ilnytskyi O., Boychenyk I. Regulatory and legal restrictions on freedom of movement and free choice of residence under martial law in Ukraine

The article is devoted to the study of the legal regulation of freedom of movement and free choice of place of residence for citizens of Ukraine (primarily, categories of persons liable for military service) under the legal regime of martial law, and its implementation. This decision has a negative legal precedent, but also had significant social and economic and humanitarian consequences, which the state apparatus and human rights practice have been trying to resolve and eliminate for a long time, taking into account the achievement of the necessary balance of public and private interests when interfering with a certain sphere of individual freedoms due to the contradiction between the performance of state functions in the context of a military threat to sovereignty and national security, as well as private rights, freedoms and interests. Legal certainty is a primary requirement for the legitimacy of restrictions on constitutional rights, along with legitimate purpose and proportionality under the Constitution of Ukraine and the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms based on jurisdictional practice of their application. Legal certainty, as a primary requirement, in international and Ukrainian judicial practice is revealed through the exclusive legislative basis for establishing restrictions, as well as the interpretation of the requirements of «quality» of legal regulation. The analysis of these features has led to the conclusion that this issue is unsatisfactorily resolved: there are no direct and clear legal prescriptions on the restrictions on constitutional freedoms, unofficial explanations of the criteria for prohibitions are used, which change from time to time, and there is a wide arbitrary discretion of the authorities authorized to protect the state border in decision-making. This requires a clear and unambiguous enshrining of the relevant measures in law as an act of supreme legal force, as well as the definition of procedural rules for the application of restrictions and clear documentation of the relevant status or the procedure for granting individual permits (including through the use of digitalized services and applications) in bylaws.

Key words: constitutional rights, freedoms and interests, restriction of rights, judicial protection, administrative proces, subject of authority.